

Teorie jako platforma pro edukaci muzejních pracovníků. Osudy Střediska pro výuku muzeologie v letech 1967–1982

Otakar Kirsch, Lucie Jagošová

Theory as a Platform for the Education of Museum Staff. Development of the Centre for the Study of Museology in the Years 1967–1982

Abstract: *The aim of the presented study is to bring together almost fifteen years of the Centre for the Study of Museology of the Charles University's Faculty of the Arts at the National Museum in Prague (hereinafter referred to as the Centre), one of the most important contemporary methodological and educational centres in the field of museology. The subject of interest will gradually become an analysis of the factors and phenomena that led to its establishment in 1967, including the theoretical concept of the head of the Centre, Jiří Neustupný, which became the starting point for the final form of its curriculum. In addition to outlining the structure for the curriculum for the students of Charles University's daily study and for the museum staff and introducing personalities who have participated in educational activities, the text also deals with its non-teaching activities (such as research and methodological activities, cooperation within both the domestic and the international museum organisations, while collecting and publishing museological literature). The work was created to commemorate the 50th anniversary of the museological centre which is recognised by international authorities and, as the first one, this work seeks to map its development.*

Keywords: *The Centre for the Study of Museology, the history of Czechoslovak museums, historical museology, National Museum, Jiří Neustupný, education in the field of museology.*

Výrazný „edukační obrat“ ve vývoji muzeologie představuje podpora profesního vzdělávání muzeologů a muzejních pracovníků na bázi terciárního vzdělávání. Zásadní mezník v celosvětovém měřítku v tomto směru znamenalo zřízení vysokoškolských výukových center v tehdejší Československu, které se tak zařadilo mezi země aktivně participující na světovém muzeologickém vývoji.¹ Jejich přínos je zdůrazňován také v řadě publikací zabývajících se dějinami tohoto oboru.² Součástí všeobecně přijímaného narativu se staly především teoretické myšlenky a zakladatelské aktivity dvou hlavních představitelů brněnské

muzeologické školy – Zbyňka Zbyslava Stránského³ a Jana Jelínka. Totéž platí pro další osobnost, kterou představuje Jiří Neustupný (1905–1981). Jeho dá se říci iniciální význam ve věci české a do značné míry i světové muzeologie je však omezen spíše na analýzu jeho specifické koncepce a příliš již nereflektuje jeho (nejen) edukační snahy v rámci *Střediska pro výuku muzeologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy při Národním muzeu v Praze* (dále jako Středisko). Hlavním cílem předložené studie proto bude v širším dobovém kontextu představit činnost této instituce, jejímž zakladatelem a vedoucím se v Praze působící muzeolog stal.

tematické
studie

- ¹ ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR (1945–1985)*. Praha: Národní muzeum, 1988, s. 201.
- ² Nejnověji viz MENSCH, Peter van. *Museologie – Wissenschaft für Museen*. In: WALZ, Markus. (ed.). *Handbuch Museum. Geschichte – Aufgaben – Perspektiven*. Stuttgart: J. B. Metzler, 2016, s. 370–372; LORENTE, Jesús Pedro. *The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology*. *Museum management and curatorship*, 2012, roč. 27, č. 3, s. 239–240.
- ³ K tomu viz speciální číslo *Museologica Brunensia*, 2016, roč. 5, č. 2. In: *Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity [online]*. [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/136256?locale-attribute=cs>.

Mgr. Otakar Kirsch, Ph.D.
Filozofická fakulta
Masarykovy univerzity
o.kirsch@seznam.cz

Mgr. Lucie Jagošová, DiS.
Filozofická fakulta
Masarykovy univerzity
jagosova@phil.muni.cz

4 ČERMÁK, Kliment. *Výchova v muzeologii. Věstník československých muzeí a spolků archeologických*, 1901, roč. 4, č. 12, s. 173–176; LEISCHING, Julius. *Museumskurse. Museumskunde*, 1905, roč. 1, č. 2, s. 91–96.

5 Srov. KIRSCH, Otakar, JAGOŠOVÁ, Lucie. *Vývoj Lektorátu muzejnictví 1922–1951. Devadesát let od počátků univerzitního vzdělávání muzejníků v českých zemích. Muzeum: muzejní a vlastivědná práce*, 2013, roč. 51, č. 1, s. 3–16.

6 *Archiv Národního muzea (dále jako ANM), fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.)*, kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řady, perspektivy – Zápis o schůzi muzejní sekce ZNV ze dne 31. října 1945.

7 *Ibidem*, dopis Neustupného Svazu českých muzeí ze dne 27. dubna 1949.

8 Jeho přednášky byly záhy zařazeny do výukového programu prehistoriků, národopisců, historiků umění a historiků. BENEŠ, Josef, SKLENÁŘ, Karel, ŠTOVÍČEK, Jan a kol. *Bibliografie muzeologických prací Jiřího Neustupného. Středisko pro výuku muzeologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy při Národním muzeu v Praze. Praha 1975, s. 7. V 50.–60. letech se měly kurzy z muzejnictví konat i na přírodovědecké fakultě (geologie, biologie) a na fakultě novinářství a osvěty. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.)*, kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řady, perspektivy – Návrh na zřízení katedry muzejnictví na filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze z 5. června 1965.

9 Jednalo se o Pedagogickou a Přírodovědeckou fakultu Karlovy univerzity, Univerzitu 17. listopadu a brněnskou univerzitu. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 5 (Agenda 1974–1975), složka A IV – Návrh na udělení plakety UK prof. dr. J. Neustupnému z 27. 6. (autor Miloš Vávra).

Středisko jako výsledek dlouhodobých snah o profesionalizaci muzejní práce v českých zemích

Na nutnost speciální výchovy muzejních pracovníků poukazovaly již na přelomu 19. a 20. století některé osobnosti v českém i německém jazykovém prostředí (např. Čermák, Leisching).⁴ Požadavek na užší propojení edukace s akademickou sférou v oboru muzejnictví se nicméně začal výrazněji objevovat v období první republiky. Souvisel především s debátami o profesionalizaci muzejní práce vedenými na půdě *Svazu československých muzeí vlastivědných*, kterým se reálného vyústění částečně dostalo ustanovením *Lektorátu muzejnictví při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*.⁵ V hlavním městě Československa nicméně zesílily snahy o etablování samostatné vysokoškolské učební jednotky až v období po roce 1945. Iniciativu vyvinula především *Muzejní sekce Zemského národního výboru v Praze*, jejíž členové začali ve veřejném prostoru prosazovat program tzv. muzejní školy.⁶ Jeho hlavní autor, tehdejší vedoucí pravěkého oddělení Národního muzea (dále jako NM) Jiří Neustupný v něm zdůrazňoval potřebu vzdělání vědeckých pracovníků v muzeích, jejich vedoucích a pomocných zaměstnanců a později dokonce i dobrovolníků. Nejinakzřejmě se zasazoval o poskytnutí nezbytných teoretických základů studentům univerzitních oborů zastoupených v muzeích, které měly vycházet z domácích a mezinárodních poznatků. Výuka podle něj měla být spojena s filozofickou fakultou Univerzity Karlovy (dále jako FF UK), protože „... *muzeologie historických oborů se nejvíce přidrhuje náplně pojmu musea*“.⁷ Takto koncipovaný projekt se sice na Karlově univerzitě prozatím neprosadil, nicméně muzeologie si postupně nacházela své místo ve výukovém programu řady disciplín. Lví podíl na tom měl právě Neustupný,⁸ který se postupně stal docentem (1950) a profesorem (1969) prehistorie a muzeologie a vyučoval ji také na dalších fakultách a univerzitách.⁹

Hlavní proudy, jejichž přičiněním na konci roku 1967 zahájilo Středisko svou činnost, ovšem s akademickou půdou bezprostředně nesouvisely. Jako důležitý faktor se jeví zejména státní politika spočívající v postupné transformaci muzeí ve státní instituce a jejich podřízení stranické ideologii. Postupný proces započatý po převratu v roce 1948 vyvrcholil ve druhé polovině 50. let přijetím některých legislativních i metodických opatření a založením organizací spoluvytvářejících základní koncepce tehdejší muzejní politiky (*Ústřední muzejní rada* či *Kabinet muzejní a vlastivědné práce*, dále jako Kabinet).¹⁰ Jejich působení v oblasti muzejnictví podnítilo tlak na odbornou kvalifikaci zaměstnanců muzeí, jež měla být zvýšena i získáním vysokoškolského muzeologického vzdělání. Klíčovou roli pak sehrál dokument s názvem *Jednotná soustava vzdělávání osvětových pracovníků vyhlášený Ústřední osvětovou radou při ministerstvu školství a kultury* v roce 1962. Její text mimo jiné ukládal zavedení přednášek a praktických cvičení z muzeologie alespoň po dva semestry v rámci studia oborů, které se podílejí na průběhu muzealizačního procesu.¹¹ Podobný význam byl přikládán stranickému materiálu o rozvoji muzejnictví, v němž se počítalo s doplňkovým postgraduálním studiem a zřízením muzeologických kateder v Praze, Brně a Bratislavě.¹²

Právě na jejich základě byla již v roce 1963 zřízena externí katedra muzeologie v Brně, jejíž progresivní působení mělo značný vliv i na založení a celkovou profilaci Střediska. Jako zásadní událost se v tomto směru jeví v roce 1965 uspořádané sympozium, předmětem jehož zájmu se, za aktivní účasti Jiřího Neustupného, staly otázky předmětu a poslání muzeologie.¹³ V následujících letech se i díky ní značně zintenzivnila „celonárodní“ diskuse o nezbytnosti teoretického myšlení jako základního předpokladu k profesionalizaci dosavadní muzejní praxe. Ke kampani vyzývající k vyšší publikační aktivitě v oblasti teorie a podporující zřízení pražského protějšku brněnské katedry se na stránkách tehdejších muzejních časopisů (*Muzejní a vlastivědná práce*, *Časopis Národního muzea*) postupně

Obr. 1: Jiří Neustupný. Osobní archiv dr. Karla Sklenáře.

přidávala řada osobností úzce spojených se státem řízenými institucemi jako např. Václav Pubal (Kabinet) či Josef Beneš (Ministerstvo školství a kultury).¹⁴ Lapidárně toto úsilí namířené proti spokojování se s praktikismem, improvizací a živelností shrnul Jiří Neustupný otázkou „Proč stále pořádat náhražkové doplňovací kurzy, když lze mít pracovníky s plnou muzeologickou kvalifikací?“¹⁵

Jako podstatný prvek se pro etablování Střediska jeví také celospolečenské uvolnění 60. let. Část muzejních pracovníků se začala stále zřetelněji vymezovat vůči státním zásahům do oblasti muzejnictví a pokusila se vytvořit do jisté míry paralelní strukturu reprezentovanou muzejními sjezdy a také zájmovým profesním sdružením ustanoveným v roce 1968. Československé muzejnictví se zároveň výrazněji otevíralo okolnímu světu. Vedle tradičních vazeb na země socialistického bloku (SSSR, NDR, Polsko, Maďarsko) se prohlubovaly kontakty s „kapitalistickým“ zahraničím, a to především prostřednictvím některých výstavních akcí a kontakty

v rámci *Mezinárodní rady muzeí* (International Council of Museums, dále jako ICOM). Participace na jeho aktivitách některé české muzejníky blíže seznámila se stavem a dalším směřováním edukace v oblasti muzeologie a muzejnictví na zahraničních univerzitách. Iniciační charakter pro ně mělo zasedání v roce 1965,¹⁶ na něž do jisté míry navázalo brněnské setkání univerzitních pedagogů, jež dalo později vzniknout *Mezinárodnímu výboru pro vzdělávání muzejních zaměstnanců* (International Committee for the Training of Personnel, dále jako ICTOP).¹⁷ Zároveň lze předpokládat, že jedním z podstatných faktorů, jenž zapříčinil konečné schválení Střediska ze strany představitelů Karlovy univerzity v roce 1967, byla transformace některých muzeologických pracovišť v evropském prostoru (např. *Odborné školy pro muzeology / Fachschule für Museologen* v Německé demokratické republice) a zahájení výuky muzejnictví resp. muzeologie na zahraničních univerzitách v Leicesteru a Záhřebu.¹⁸

Teoretická východiska výukového programu

Středisko během svého relativně krátkého působení v letech 1967–1982 vytvořilo mezi tehdejšími muzeologickými centry do značné míry ojedinělý typ. Jedno z jeho specifík spočívalo v obsahu a struktuře výuky přímo vycházejících z teoretické koncepce Jiřího Neustupného uveřejněné již v roce 1950 v díle *Otázky dnešního muzejnictví* a doplněné v publikaci *Muzeum a věda* (anglicky vyšlo jako *Museum and research*).¹⁹ Její podstatou se stalo rozčlenění muzeologie do dvou základních kategorií – na **obecnou a speciální** (pl.). Pražský muzejník vyšel z předpokladu, že základ muzejní práce tvoří příslušné vědní disciplíny (např. historie, dějiny umění, etnografie, geologie, botanika) aplikované v prostředí muzea. Všechny zde mají své „speciální“ pole působnosti, které jim vymezuje přesné hranice při dokumentaci okolní reality a zároveň stanovuje specifický průběh a výslednou podobu muzealizačního procesu. Jedná se tedy o tzv. **speciální (oborové) muzeologie**.

10 ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR (1945–1985)*. Praha: Národní muzeum, 1988, s. 98–149;

DOUŠA, Pavel. *Ústřední muzeologický kabinet 1955–1989*. Muzeum: muzejní a vlastivědná práce, 2011, roč. 49, č. 1, s. 3–14.

11 *Jednotná soustava vzdělávání osvětových pracovníků*. Praha: Orbis, 1962. Knižnice osvětových aktualit, s. 39.

12 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částičně zprac.), kart. č. 3 (*Agenda 1967–1970*), složka *Zřízení Střediska – příspěvky, statuty, řády, perspektivy – Návrh na zřízení katedry muzejnictví na filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze* z 5. června 1965.

13 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Teorie, ne návod k praxi*. In: STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav (ed.). *Sborník materiálů prvního muzeologického symposia*. Brno: Moravské muzeum, 1966, s. 18–19, 33–34.

14 Neustupného požadujícího vznik učební jednotky muzeologie v Praze podpořili např. PUBAL, Václav. *Muzejnictví v jubilejním roce. Muzejní a vlastivědná práce (dále jako MVP)*, 1965, roč. 3, č. 2, s. 67; BENEŠ, Josef. *O vztahu obecné muzeologie k muzeologiím speciálním*. *Časopis Národního muzea – vědy společenské*, 1965, roč. 134, č. 2, s. 111–114.

15 NEUSTUPNÝ, Jiří. *K univerzitní výuce muzeologie (Z diskuse na symposiu muzeologické katedry v Brně)*. MVP, 1965, roč. 3, č. 2, s. 93.

16 *Průběh zasedání českým muzejním pracovníkům zprostředkoval DENKSTEIN, Vladimír. K výchově muzejních pracovníků: Z jednání VII, generální konference mezinárodní muzejní organizace ICOM*. MVP, 1966, roč. 4, č. 1, s. 1–8.

17 Viz též STRÁNSKÝ Zbyněk Z. *Brno: education in museology: on the 10. anniversary of the foundation of the museological department of the Philos. fac. of the J. E. Purkyně University in Brno*. Brno: J. E. Purkyně University, 1974, s. 19.

Na straně druhé se ovšem jednotlivé oborové aplikace výrazně přizpůsobují muzejní praxi. Pro muzejní pracovníky to znamená především nutnost získání sumy společných „obecných“ znalostí, schopností a dovedností, jež nejsou předmětem studia v muzeu zastoupených disciplín v akademických kruzích, ale je potřeba si je osvojit pro úspěšné působení v muzeích. **Obecná muzeologie** pak ke svým závazným pravidlům dospívá zkoumáním poznatků všech speciálních muzeologií, pro které se zároveň stává nadřízeným, normativním orgánem. V procesu vlastního formování však není odkázána pouze na jejich zjištění a studuje celkové technické a teoretické možnosti oboru muzejnictví. V obecné muzeologii se tak mohou uplatnit i pohledy z oblasti sociologie, psychologie či pedagogiky, nicméně nesmí opustit pevnou půdu, kterou hlídají a střeží muzeologie speciální.²⁰

Druhý výrazný faktor determinující podobu muzeologické výuky v Praze vycházel z Neustupného přesvědčení, že muzejní instituce je nutné vymanit z dosud převažujícího prakticismu. Pokud by totiž byla jejich činnost založena pouze na zkušenosti a nevycházela z teorie, nutně by vedla k jejich zaostávání za aktuálními potřebami společnosti. Teoretické znalosti jsou pro něj zásadní i v případech, že se v muzeu neuplatní ihned, což pregnančně vyjádřil konstatováním, že „je lépe jít do života s více teoriemi než žádnými.“²¹ Zároveň však Neustupný kladl, ovlivněn dobovými nároky, důraz na co nejužší **propojení teorie a praxe**. Byl si dobře vědom, že muzeologie nesmí zůstat svázána pouze s akademickým prostředím a jejím stěžejním úkolem je ovlivňovat praktické muzejní činnosti. V rámci výuky proto považoval za nutné, aby po získání základních teoretických poznatků z obecné i speciální muzeologie následovalo uskutečnění dlouhodobých, kolektivních a organizovaných praxí, nejlépe v odděleních centrálních muzeí pod dohledem zkušených odborníků.

Poslední výrazný prvek tvořil požadavek na zavedení akademického muzeologického školení pro **široké spektrum muzejních pracovníků**, jež mělo mít charakter

celoživotního vzdělávání. S poznatky obecné muzeologie a příslušné oborové aplikace pak bylo podle Neustupného vhodné seznamovat již posluchače vysokých škol společenskovedního a přírodovědného zaměření. Nebylo tedy vhodné čekat, až se muzejní pracovníci stanou muzeology – „*Dávno již minula doba, kdy pracovník muzea si musel sám objevovat teorie, metody a zkušenosti dávno již jinde známé nebo si vytvářet osobní teorie a metody, které neodpovídaly vždy současné úrovni muzeologických snah nebo byly... proti zájmům společnosti vůbec.*“²² Pražský muzeolog však zároveň vyzdvihoval nutnost dalšího rozšiřování vědomostí, které se měly realizovat prostřednictvím doplňovacích kurzů (po pěti letech), což se mělo týkat také neodborného muzejního personálu. Ukončení studia pak mělo znamenat základem předpoklad pro vykonávání postu odborného pracovníka v oboru muzejnictví.²³

Pražské Středisko tak ve svém původním programu do značné míry kopírovalo snahy brněnské externí katedry, a to zvláště v rovině jejich společných cílů. Zásadně se nicméně odlišovalo vlastním pojetím muzeologie, kde se jádrem akademického sporu stala otázka jeho autonomního postavení v systému věd. Hlavní představitel brněnského centra Zbyněk Zbyslav Stránský Neustupnému vytýkal jeho vnímání oboru jako „**pouhé**“ **teorie a techniky** odvozené z vědecké práce, což naprosto nekonvenovalo s vizí muzeologie jako **samostatné vědy založené na specifickém vztahu člověka k realitě**, kterou prosazoval.²⁴ Kritika ze strany osobností spjatých s brněnskou muzeologickou školou nebyla namířena jen proti redukci muzeologie na „nevědecký obor“, ale také samotnému systému výuky. Podle jejich názoru byl přílišný důraz kladen na znalectví v rámci jednotlivých speciálních muzeologií a tím došlo k oslabení zájmu o muzeologii obecnou (zejména o otázky metodologické a gnoseologické) a častému sklouzávání k empirismu. Za silnou stránku naopak bylo považováno zavedení poznatkového minima o muzejnictví do denního i dálkového studia i pro studenty učitelských směrů jednotlivých oborů.²⁵ Přes mnohdy

18 LORENTE, Jesús Pedro. *The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology. Museum management and curatorship*. 2012, roč. 27, s. 240.

19 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Muzeum a věda. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. Muzejní práce 13; Museum and research. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. Museum work 13.*

20 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního muzejnictví: příspěvky k obecné a speciální muzeologii. Praha: Orbis, 1950, s. 5–10.*

21 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Výchova v muzeologii. MVP, 1966, roč. 4, č. 3, s. 162.*

22 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Výuka vědního oboru muzeologie. MVP, 1973, roč. 11, č. 3, s. 138.*

23 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Výchova v muzeologii. MVP, 1966, roč. 4, č. 3, s. 163.*

24 Viz STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav. *Poměr obecné a speciální muzeologie. Časopis Moravského musea - vědy společenské, 1968/69, roč. 53/54, s. 207–252.*

značně protichůdné postoje nejvýznamnějších představitelů české muzeologie panoval mezi oběma osobnostmi vzájemný respekt a uznání.

Založení, cíle, organizace a personální obsazení Střediska

Přímá jednání vedoucí ke vzniku Střediska zahájena v polovině 60. let nepostrádala dynamiku ani neočekávané zvraty. Od počátku se v nich nejvýrazněji angažovali zástupci Národního muzea. Pražská muzejní instituce pod kuratelou Neustupného formulovala studijní program, na představitelích Kabinetu, jako jeho organizační složky, pak bylo dojednat organizační záležitosti. Zatímco plná podpora ministerstva školství a kultury byla získána poměrně záhy, finální projekt na ustanovení Střediska vyvolal na půdě FF UK spíše negativní odezvu. Předmětem kritiky ze strany zástupců vysokoškolských kruhů, u nichž se do určité míry zrcadlily pochybnosti o vhodnosti přímého zařazení muzeologie mezi již etablované obory, se stala její navrhovaná pozice. Podle nich rozhodně neměla získat samostatné postavení, ale fungovat jako oddělení při některém z tradičních ústavů (historie, archivnictví). Většina se pak vyslovila také proti jakýmkoli zásahům do již probíhajících kurzů speciální muzeologie. Teprve po rozsáhlejší debatě bylo dohodnuto, že vznikne samostatné oddělení podřízené přímo proděkanu pro studijní práci, jež bude zajišťovat vyučování obecné muzeologie a po konzultaci a koordinaci s jednotlivými katedrami i příslušných speciálních muzeologií.²⁶

Po dalších, spíše formálních schvalovacích procedurách bylo Středisko zřízeno na základě výnosu rektora Univerzity Karlovy Oldřicha Starého (1914–1983) od 18. prosince 1967, a to ve smyslu § 50 zákona č. 19/1966 Sb.²⁷ Etablovalo se jako pedagogicko-metodické pracoviště FF UK přičleněné k NM s výraznými vědecko-výzkumnými ambicemi. Ve věcech pedagogických podléhalo děkanovi FF UK, záležitosti organizačního a finančního cha-

rakteru náležely do gesce pražské muzejní instituce.²⁸ I když se v komunikaci s oběma institucemi objevovaly některé dílčí problémy, relativně vyvážený systém umožňoval čilý rozvoj Střediska. Jako kontrolní orgán byla zřízena rada složená z představitelů filozofické a přírodovědecké fakulty, NM i dalších kulturních institucí, která se vyjadřovala k zásadním otázkám jeho aktivit a následně sledovala jejich plnění.²⁹

Po celou dobu existence pražské muzeologické centrum bojovalo s nedostatkem finančních prostředků, což se nejvýrazněji projevovalo v personálním složení. Disponovalo totiž třemi pracovními úvazky, z nichž pouze dva byly určeny pro osoby s vysokoškolskou kvalifikací. První vysokoškolské místo bylo z jedné třetiny obsazeno vedoucím Střediska Jiřím Neustupným (jmenován roku 1969 profesorem počátků lidských dějin a muzeologie), další třetina muzeologem a zároveň referentem muzejního odboru ministerstva kultury Josefem Benešem (1917–2005), na jeho zbývající část však již nebyl přijat nikdo. Druhé pak bylo vyhrazeno pro pozici tajemníka-pedagogického pracovníka, jímž se stali archeolog Miloslav Slabina a bývalý ředitel NM Vladimír Denkstein. Poslední třetí úvazek byl tvořen sekretářem (asistentem), který měl zajišťovat veškerou úřední agendu a kontakt s posluchači (např. Miloš Vávra a Tomáš Edel).³⁰

Počet zaměstnanců nemohl postačovat pro široce koncipovanou výuku, proto byli na přednášky a semináře najímáni externisté nazývaní též jako lektoři či hosté. Jednalo se většinou o pracovníky muzeí (většinou NM a ústředních institucí), ale i reprezentanty univerzit, příbuzných institucí kulturního dědictví či Akademie věd, zpočátku nechyběli ani zástupci brněnské muzeologické školy (Stránský, Hank). Postupně se vylepšovaly prostorové podmínky. Středisko získalo k užívání bývalou zasedací síň Společnosti NM, kde bylo možné konat přednášky.

25 SCHNEIDER, Evžen. *Specifické vzdělávání muzejních pracovníků a jeho usoustavnění v ČSR. Muzeologické sešity – Supplementum*, 1985, č. 3, s. 95.

26 ANM, *fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.)*, kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektivy – Záznam z porady o katedře muzeologie konané dne 22. 5. 1967 (vypracoval V. Pubal).

27 Dle § 50 Zákona o vysokých školách bylo umožněno vysokým školám zřizovat tzv. „účelová zařízení sloužící zejména pedagogické, vědecké, umělecké, hospodářské a technické činnosti vysokých škol nebo péči o studenty a pracovníky vysokých škol.“ Jejich zřízení bylo v kompetencích rektora (v příp. účelového zařízení sloužícího jedné vysoké škole či fakultě) anebo ministerstva školství a kultury (u zařízení sloužících více vysokým školám). Viz Zákon č. 19 Sb. ze dne 16. března 1966 o vysokých školách. In *Zákon pro lidi* [online]. [cit. 2017-10-02]. Dostupný z [www: <https://www.zakonyprolidi.cz/lcs/1966-19>](http://www.zakonyprolidi.cz/lcs/1966-19).

28 ANM, *fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.)*, kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektivy – Středisko pro výuku muzeologie 1967 až 1972.

29 ANM, *fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.)*, kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1972 – Příloha k č. 84/12 (Organizační začlenění Střediska).

30 ANM, *fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.)*, kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1972 – Příloha k č. 84/12 (Kádrová situace Střediska).

Výsledná podoba studijního programu a tematické zaměření jeho hlavních částí

Založení samostatné učební jednotky znamenalo lákavou možnost prosadit Neustupného koncepci ve vysokoškolském prostředí. Realizace tohoto plánu nicméně zcela závisela na ochotě jednotlivých kateder s novým subjektem spolupracovat. Muzeologie se totiž nestala samostatným studijním programem, ale pouze doprovodným cyklem kurzů v rámci studia jiných oborů UK. Představitelům Střediska se nakonec podařilo uskutečnit dva základní typy studia – řádné (pro studenty příbuzných oborů) a postgraduální (pro zaměstnance muzeí a další zájemce). Výuka pro studenty řádného studia probíhala ve třech po sobě následujících semestrech. V prvním byla vyučována muzeologie obecná, ve druhém speciální muzeologie daného oboru a ve třetím pak Muzejní praxe, k níž později přibyl i Muzeologický seminář.³¹ Uvedeným způsobem se ovšem výuka realizovala pouze na FF UK, u přírodovědných oborů (geologie, biologie) se pak muselo přistoupit k postgraduálním kurzům.³² Značný význam měla a do jisté míry specifikum tvořila postgraduální výuka organizovaná v kooperaci s jednotlivými katedrami, která pokrývala témata zásadní pro muzejní práci. Spíše jako nutnou úlitbu politickým tlakům lze vnímat angažmá Střediska na Univerzitě 17. listopadu, jejíž hlavní náplní bylo ideologicky působit na studenty ze zemí Třetího světa. Ideologie si však nacházela svůj prostor zvláště u některých dílčích přednášek z obecné muzeologie.³³

Původním Neustupného představám pak odpovídal především systém zavedený pro posluchače denního studia. Začínalo se přednáškami z **obecné muzeologie**, které navštěvovali všichni zájemci o muzeologické studium společně. Měly charakter teoretického úvodu a studenty seznámovaly se stěžejními a aktuálními tématy v oboru. Konkrétně se jednalo o záležitosti týkající se instituce muzea (např. pojem, náplň a jejich účel, struktura, organizace, poměr k příbuzným institu-

cím) a muzeologie (např. pojem, výklad a účel, rozbor jednotlivých muzeologických disciplín). Řešily se ale i otázky obecnějšího charakteru (např. mezinárodní spolupráce muzeí, jejich společenské poslání, dějiny muzejnictví a muzeologických snah) a základní přístupy k jednotlivým fázím muzealizačního procesu, kde dominovala problematika práce s návštěvníkem (např. organizace besed, přednášek, kurzů, muzejní publikace popularizační povahy) a výstav (např. ideová angažovanost, obsahová a technická příprava, rozdíly mezi muzejními a nemuzejními formami prezentace).

Na kurz obecné muzeologie v následujícím semestru navazovala výuka speciálních muzeologií podle oborového zaměření studentů. Podařilo se je ovšem realizovat pouze u některých spřízněných oborů, což bylo dáno především zájmem ze strany jednotlivých kateder a do značné míry i možnostmi získat kvalitní osobnosti coby pedagogy. Právě proto patrně nebyly uskutečněny kurzy u přírodovědných oborů, přičemž problémy se vyskytly také u některých jejich společenskovědních protějšků. Zatímco ve studijních programech, kde se muzeologie přednášela v minulých letech a byl vytvořen její teoretický základ (Neustupný – archeologie, Beneš – národopis), u dalších se musel postupně vytvářet (historie, dějiny umění, egyptologie, klasická archeologie). V některých případech však byly výsledky podle hlavních garantů výukového programu neuspokojivé a převládala v nich takřka výhradně prakticistní forma.³⁴ Vzhledem k preferenci odlišného přístupu k muzejnímu fenoménu někdy patrně chyběla návaznost na úvodní lekce z obecné muzeologie.

Od třetího semestru byla zavedena **Muzejní praxe**. Konala se pro každý vědní obor zvlášť a spočívala jak v hromadných exkurzích, tak i působení jednotlivců ve vybraných muzejních institucích. Specifické a autonomní postavení vykazoval **Muzeologický seminář**, s jehož výukou bylo započato od školního roku 1971/72. Soustřeďoval posluchače s hlubším zájmem o problematiku muzeologie. Kurzy přinášely konkrétní a aktuální témata

31 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Středisko pro výuku muzeologie 1967–1972. Časopis Národního muzea – Historické muzeum, 1973, roč. 142, č. 1–4, s. 119–120.*

32 *Představitelé Střediska jejich zavedení vysvětlovali nižším zájmem ze strany studentů těchto oborů. Příčinou podle nich mohl být i malý počet přírodovědců přijímaných do tehdejších muzeí, a to, že řada z nich neví, zda v muzeích budou pracovat. Ibidem, s. 121.*

33 *V roce 1973 se např. do výuky obecné muzeologie zavedla lekce o kulturní politice KSČ v oblasti muzejnictví a úloze muzeí v socialistické společnosti. Archiv Národního muzea (dále jako ANM), fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektiv – Elaborát pro prosincovou komisi FF UK ze 4. 10. 1973.*

34 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Středisko pro výuku muzeologie 1967–1972. Časopis Národního muzea – Historické muzeum, 1973, roč. 142, č. 1–4, s. 118.*

Tab. 1: Výuka kurzů obecné muzeologie ve vybraných letech (ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie).

1970/1971 (zimní semestr)	1974/1975 (zimní semestr)	1980/1981 (letní semestr)
<i>Muzeum a muzeologie I.</i> (Neustupný)	<i>Muzeum a muzeologie</i> (Neustupný)	Přednášky
<i>Muzeum a muzeologie II.</i> (Stránský)	<i>Muzeum a věda I.</i> (Neustupný)	<i>Muzeum a příbuzné instituce, muzeologie</i> (Neustupný, Beneš)
<i>Dějiny muzejnictví a muzeologie</i> (Pubal)	<i>Muzeum a věda II.</i> (Neustupný, Slabina)	<i>Organizace muzejnictví, bibliografie</i> (Beneš)
<i>Muzeum a věda</i> (Neustupný, Slabina)	Úvod do muzeologické literatury (Špét)	<i>Budování sbírek, jejich konzervace, evidence a ukládání</i> (Beneš)
<i>Typologie a organizace muzeí</i> (Beneš)	<i>Organizace muzejnictví</i> (Beneš)	<i>Vědecký výzkum a odborná činnost muzeí</i> (Beneš)
<i>Muzeum a společnost</i> (Beneš)	<i>Muzeum a příbuzné instituce</i> (Beneš)	<i>Kulturně výchovná činnost muzeí</i> (Beneš)
<i>Muzeum a výchova</i> (Beneš)	<i>Správa sbírek v muzeích</i> (Beneš)	<i>Muzejní prezentace</i> (Beneš)
<i>Evidence muzejních sbírek</i> (Beneš)	<i>Přehled dějin muzejnictví</i> (Špét)	<i>Dějiny muzejnictví</i> (Beneš)
<i>Muzejní ekonomika</i> (Aron)	<i>Muzea a kulturní politika</i> (Špét)	Cvičení a semináře
<i>Muzejní výstavnictví I.</i> (Neustupný)	<i>Muzeum a výchova I.</i> (Beneš)	<i>Seminář k otázkám obecné muzeologie</i> (Beneš)
<i>Muzejní výstavnictví II.</i> (Hank)	<i>Muzeum a výchova II.</i> (Beneš)	<i>Studium expozice NG v Anežském klášteře</i> (Beneš)
<i>Vztah a spolupráce s příbuznými institucemi konzervačními</i>	<i>Konzervace, restaurace a ochrana sbírek</i> (Neustupný)	<i>Uměleckoprůmyslové muzeum: výstava a depozitáře</i> (Beneš)
<i>Seminář k obecné muzeologii</i> (Neustupný, Beneš)	<i>Muzejní výstavnictví</i> (Beneš)	<i>Národní technické muzeum: expozice, výstava, provoz</i> (Beneš)
	<i>Muzeologická bibliografie</i> (Špét)	<i>Národní muzeum: výstavy v hl. budově</i> (Beneš)

z oblasti muzejnictví (např. instalace sbírek, stav muzejnictví v jiných zemích, evidence atd.) a jejich integrální součástí byla reflexe aktuální literatury, diskuse s odborníky z praxe i návštěva jednotlivých, většinou pražských muzeí.³⁵

I když Neustupného pojetí preferovalo komplexní výuku muzeologie určenou pro studenty denního studia, jejím cílem bylo ovlivnění všech muzejních složek.

Středisko proto postupně nabídlo několik kurzů vypisovaných pro již aktivní muzejníky v postgraduální formě. Vzhledem k nedostatkům univerzitního vzdělání o hmotných pramenech v mladší době dějinné vypracovalo Středisko spolu s katedrou pomocných věd historických a archivního studia čtyřsemestrový cyklus přednášek **Hmotné prameny k dějinám a muzeologie**. Jednalo se o vůbec první organizovanou výuku tohoto druhu, která

35 Např. v zimním semestru 1973/1974 seminář řešil odlišnou tematickou skladbu a problematiku jako např. dokumentace současnosti (obecně – Pubal, optikou etnografie – Suk), problémy dějin muzejnictví (Špét) či vybraná muzea (archeologická pod širým nebem v Maďarsku – Neustupný, historická v Itálii – Denkstein nebo Maďarsku – Drobná, regionální v Polsku – Šťovíček apod.). ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 7 (Studijní plány, přednášky, výkazy o činnosti 1969–1982), složka Muzeologický seminář – Muzeologický seminář, říjen – prosinec 1973.

36 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1972 – Zpráva o průběhu postgraduálního rozšiřovacího kurzu studia hmotných pramenů k dějinám a muzeologie z 10. dubna 1972.

Tab. 2: Výuka kurzů speciální muzeologie v rámci prehistorie a etnografie na konci 60. let 20. století (ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie).

Přednášky pro prehistoriky (a přidružené historické archeology) 1967/1968 (letní semestr)	Přednášky pro posluchače etnografie 1969/1970 (letní semestr)
<i>Pojem prehistorie (a historické archeologie) a prehistorické (a historicko-archeologické) muzeologie</i> (Neustupný)	<i>Etnografické sbírky v muzeích, jejich charakter a specifické rysy</i> (Johnová)
<i>Dějiny prehistorických sbírek (a historicko-archeologických sbírek) u nás i v cizině</i> (Neustupný, Sklenář)	<i>Dějiny národopisných sbírek v českých zemích</i> (Beneš)
<i>Budování sbírek jako fondů vědeckých pramenů. Zákonné předpisy.</i> A. (pro prehistoriky) (Neustupný) B. (pro historické archeology) (Nekuda)	<i>Jubilejní výstava, Národopisná výstava československá, vznik Národopisného muzea československého a první léta jeho existence</i> (Beneš)
<i>Zásady zajišťování archeologických předmětů při sběru, průzkumu, výkopech. Archeologické zásady konzervace, restaurace, rekonstrukce</i> (Neustupný)	<i>Vliv Národopisné výstavy čsl. na sběr etnografického materiálu</i> (Beneš)
<i>Teorie evidence sbírek: Teorie informací a archeologické sbírky. Evidence I. a II. stupně, inventarizace a katalogizace</i> (Neustupný)	<i>Typy etnografických muzeí a muzejních sbírek národopisného materiálu</i> (Beneš)
<i>Určování (klasifikace) sbírek. Publikace archeologických pramenů. Zpracování archeologického materiálu pro výstavy a příprava některých výstav</i> A. (pro prehistoriky) (Neustupný) B. (pro historické archeology) (Denkstein)	<i>Skanzeny. Charakter, dějiny a současný stav tohoto typu muzea</i> (Johnová)
<i>Osvětová práce</i> (Neustupný)	<i>Budování etnografických sbírek jako fondů vědeckých pramenů</i> (Beneš)
<i>Otázky výstavnictví</i> A. (pro prehistoriky) (Neustupný) B. (pro historické archeology) (Denkstein)	<i>Dokumentace etnografických sbírek</i> (Johnová)
<i>Teoretická příprava výstavy. Koncepce (idea) – libreto – scénář</i> (Turek)	<i>Ochrana národopisného materiálu v muzeích</i> (Johnová)
A. <i>Rozbor prehistorické výstavy</i> (pro prehistoriky) (Neustupný) B. <i>Rozbor historické výstavy</i> (pro historické archeology) (Drobná)	<i>Desinfekce, konzervace a rekonstrukce etnografického materiálu</i> (Johnová)
<i>Výtvarné a technické řešení výstav</i> (Rossmann)	<i>Problémy národopisného výstavnictví</i> (Johnová)
<i>Plánování práce vědecké, osvětové, ekonomické, personální</i> (Neustupný) <i>Rozbor nejnovější literatury z prehistorického muzejnictví</i> (Slabina)	<i>Technické předpoklady národopisného výstavnictví</i> (Johnová)
<i>Exkurze do mimopražského muzea s prehistorickou (a historickou) výstavou</i> (Neustupný, Slabina)	<i>Trvalá expozice národopisného oddělení Historického muzea NM – výstavní a ideové řešení, technické zabezpečení</i> (Johnová)

posluchače seznamovala s problematikou autentických zdrojů informací.³⁶ Pro její velký úspěch pak byl uskutečněn ve spolupráci s katedrou československých dějin i cyklus přednášek s názvem **Hmotné pra-**

meny k dějinám v rámci řádného studia historie. K dalším aktivitám pro studenty postgraduálu pak patřil kurz o užitém umění (4 semestry), který vznikl ve spolupráci s katedrou dějin umění a estetiky.

Tab. 3: Obsah kurzu *Hmotné prameny k dějinám I., II. – 1975* (ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie).

Hmotné prameny k dějinám	
I.	II.
Zimní semestr	Zimní semestr
<i>Archeologie a její prameny, způsob a postup práce</i> (Neustupný)	<i>Hmotné prameny k dějinám osvětlování a svítidel</i> (Jílek)
<i>Rozlišování funkcí u hmotných pramenů</i> (Denkstein)	<i>Hmotné prameny k dějinám průmyslové výroby</i> (Jílek)
<i>Terénní archeologické výkopy. Metody, postup, dokumentace, interpretace</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám hornictví a hutnictví</i> (Jílek)
<i>Sídelní aglomerace v období feudalismu, obydlí a provozní zařízení</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám dopravy</i> (Jílek)
<i>Architektura, stavby veřejné a soukromé, stavební techniky, technologie</i> (Denkstein)	<i>Hmotné prameny k dějinám zemědělské výroby</i> (Šmelhaus)
<i>Vnitřní zařízení stavebních objektů</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám odívání a textilní výroby</i> (Blažková)
<i>Vnitřní zařízení obytných a veřejných budov nábytkem a textiliemi</i> (Kybalová)	
Letní semestr	Letní semestr
<i>Hmotné prameny k vývoji osvětlování místností, budov a sídelních aglomerací</i> (Jílek)	<i>Hmotné prameny k dějinám skla a sklářské výroby</i> (Drahotová)
<i>Hmotné prameny k dějinám civilního odívání</i> (Blažková)	<i>Vnitřní zařízení obytných a veřejných budov nábytkem a textiliemi</i> (Kybalová)
<i>Uniformy a stejnokroje od feudalismu do současnosti</i> (Svoboda)	<i>Středověké a barokní textilie, výrobky z drahých kovů a drahokamů</i> (Denkstein)
<i>Hmotné prameny k dějinám řemeslné výroby v období feudalismu</i> (Smetánka)	<i>Užitkové kovové předměty</i> (Stará)
<i>Středověká keramika, hmotné prameny k dějinám hrnčířství</i> (Smetánka)	<i>Hmotné památky k vojenským dějinám ČSSR</i> (Mudra)
<i>Pozdně středověká keramika</i> (Smetánka)	<i>Hmotné prameny k dějinám společenského života a současnosti</i> (Míka)
<i>Novověká užitková keramika, dějiny výroby, technologie, typologie, výzdoby, značky</i> (Kybalová)	

Muzeologický program se setkal se značným zájmem studentů. Ilustrují jej počty posluchačů v jednotlivých kurzech z počátků a prvních let jeho fungování. Za období 1967/1968–1971/1972 prošlo Obecnou muzeologií 214 posluchačů, speciální (oborovou) muzeologií 195 posluchačů různé profílance (oborová muzeologie pro prehistoriky – 22, pro historiky – 62, pro his-

toriky umění – 46, pro historické archeology – 9, pro národopisce – 14, pro klasické archeology a egyptology – 14, pro biology – 21, pro geology – 2). Muzejní praxi absolvovalo 115 posluchačů (z toho 11 prehistoriků, 6 historických archeologů, 23 historiků, 5 národopisců, 45 dějepisců umění, 3 klasičtí archeologové, 3 egyptologové, 1 asyrolog, 3 biologové-antropologové,

37 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 3 (Agenda 1967–1970), složka Zřízení Střediska – přípisky, statuty, řády, perspektiv – Středisko pro výuku muzeologie 1967 až 1972.

38 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka Agenda 1981 – Zpráva o činnosti za školní rok 1980/81.

39 ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 4 (Agenda 1971–1973), složka Agenda 1971 – Dopis J. Neústupného děkanátu z 25. října 1971.

40 Závěrečné práce jsou uloženy v ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 16–27.

41 BENEŠ, Josef. Středisko pro výuku muzeologie Univerzity Karlovy. Časopis Národního muzea – Historické muzeum, 1971, roč. 140, č. 1–4, s. 60.

42 Josef Beneš v jeho rámci pracoval na plnění dílčího úkolu o podílu muzeí na kulturně výchovné činnosti se zvláštním zřetelem na estetickou výchovu mládeže. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka Agenda 1981 – Zpráva o činnosti za školní rok 1980/81.

43 Z nich je třeba vyjmenovat především BENEŠ, Josef. Muzeum a sbírky. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1977. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 1; Muzeum a výchova. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1980. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 2; Muzejní prezentace. Praha: Národní muzeum, 1981. Muzejní práce, sv. 19.

15 posluchačů University 17. listopadu – katedra mimoevropských kultur). Na sklonku tohoto období zavedený Muzeologický seminář pak čítal 25 posluchačů napříč obory.³⁷ Středisku se však v průběhu jeho existence v tomto směru nevyhnuly slábnoucí tendence a výkyvy. V akademickém roce 1980/81 zaznamenalo účast v zimním semestru na Oborové muzeologii 29 posluchačů, Obecná a oborová muzeologie čítala 9 posluchačů (prehistorie, klasická archeologie). V jarním semestru vypsána Obecná muzeologie měla 38 posluchačů a Hmotné prameny k dějinám se z organizačních důvodů nepodařilo uskutečnit.³⁸

Ve výchovně-vzdělávací činnosti Střediska však nehrály důležitou roli pouze samotné výukové aktivity. Existovala zde cílená snaha přispět k umístění absolventů v muzejních institucích a nadále s nimi, např. formou seminářů a školení, úzce spolupracovat.³⁹ Pozici školených muzeologů se pak pokoušel Neústupný upevnit požadavkem, na základě kterého by se absolutorium muzeologie stalo závazným pro všechny mladší pracovníky v muzeích. Základním předpokladem nicméně bylo zkvalitnění výuky tak, aby v nich bývalí posluchači pracovali na základě teoreticky podložených poznatků. Vedení Střediska pak i z toho důvodu provádělo komplexní evaluaci edukační činnosti. Největší nedostatky byly spatřovány, kromě prakticistního zaměření řady externích pedagogů, také v nedostatku závěrečných prací teoretického zaměření. Většina z nich totiž inklinovala do sféry muzeografické a byla spíše popisného charakteru. Tematické zaměření pak oscillovalo mezi oborovou problematikou ve sbírkách (např. lidová kultura, zbraně, hudební nástroje) a muzeografií (náměty na vznik expozic, výstavní fundus, průvodci ve výstavách). Další skupinu představují práce o muzejních institucích a jejich vývoji, především od druhé poloviny 70. let se postupně rozvíjí spektrum muzeologických témat z oblasti správy sbírek, jejich dokumentace, uložení, ochrany a bezpečnosti, konzervování, restaurování a preparování anebo výstavnictví a edukace.⁴⁰

Další aktivity Střediska

Vnímat Středisko pouze jako výchovně-vzdělávací zařízení působící na akademické půdě by bylo naprosto nedostačné. Jeho zřízením se uskutečnil „... jeden ze základních předpokladů pro zvědečtění muzejní práce“,⁴¹ čímž se zařadilo po bok některých etablovaných institucí. Nejvýznamnější pouto jej spojovalo s Kabinetem, který již dlouhá léta fungoval pod hlavičkou NM. Oba subjekty se pak v mnoha ohledech doplňovaly. Zatímco Kabinet se hodně zaměřoval na stránku organizační (např. pořádání konferencí a seminářů, vydávání časopisů a publikací, získávání muzeologické literatury ze zahraničí), Středisko zastávalo v procesu pozvednutí česko(slovenského) muzejnictví roli aktivního činitele, jenž se kromě vysokoškolské výuky přímo podílel na formulování nových teoretických přístupů prostřednictvím vědeckého výzkumu, publikačních a popularizačních výstupů i úzkou kooperací s domácími a zahraničními profesními organizacemi a akademickými centry.

K nejvýraznějším aktivitám patřila především výzkumná činnost v oblasti muzeologie. Kromě mapování aktuální situace v muzejnictví spojené s častými návštěvami zahraničí a seznamování se s muzeologickou literaturou bylo Středisko začleněno hned do několika státem koordinovaných výzkumů. Mezi nejdůležitější patřil badatelský plán *Socialistická společnost v údobí vědeckotechnické revoluce*, v němž mělo plnit úkol s názvem *Podíl muzeí na výchově a vzdělávání dospělých*, a projekt řešený ve spolupráci s Katedrou teorie kultury FF UK.⁴² I když pražské centrum během svého působení nevydalo, na rozdíl od svého brněnského protějšku, „tradiční“ muzeologická skripta, vyústily vědecké a pedagogické aktivity v řadu zásadních teoreticko-metodických počinů. Vedle Neústupného klíčového díla *Muzeum a věda* a Benešových monografií dotýkajících se stěžejních témat jako sbírkotvorná činnost, muzejní prezentace či edukační potenciál muzea⁴³ se jednalo o řadu dílčích článků a studií tematicky zaměřených na problematiku obecně i speciálně

muzeologie. Péči Střediska vyšly také některé bibliografie a rozsáhlá pozornost byla věnována i propagaci u domácí a zahraniční veřejnosti.⁴⁴ Výjimkou nebyly ani konzultace metodického charakteru, které měly za cíl zlepšení některých aktivit zvláště vlastivědných muzeí.⁴⁵

Působení obou hlavních představitelů však rozhodně nezůstávalo ohraničeno českým prostředím. Propagovali prohloubení mezinárodní spolupráce v oblasti muzeologie, která podle nich nebyla zvláště v 70. letech příliš uspokojivá. Podíleli se na formování a dalším směřování některých komisí ICOM, odkud ostatně přebírali četné podněty pro svou výuku. Aktivně podporovali vznik *Mezinárodní komise pro muzeologii* (International Committee for Museology) a výrazně zasáhli i do jí iniciované diskuse o poslání tohoto oboru.⁴⁶ Díla Neustupného a Beneše byla známá a hojně citovaná v zahraniční literatuře a stala se tak integrální součástí dobového muzeologického diskursu. Činní však byli tradičně i v dalších komisích ICOM – ICTOP či *Mezinárodním výboru pro archeologická a historická muzea a sbírky* (International Committee for Museums and Collections of Archaeology and History).⁴⁷ Čilý kontakt spojený s osobními setkáními, který se nicméně nepřetavil v zásadnější společné projekty, Středisko udržovalo i s řadou dalších muzejních institucí. Jedním z jeho důležitých projevů zůstávaly debaty nad programem a skladbou muzeologické výuky na vysokých školách.⁴⁸

Epilog

Činnost Střediska, jehož největší rozkvět trval zhruba do poloviny 70. let, narážela na stále závažnější problémy. Přes přetrvávající zájem posluchačů a veskrze pozitivní ohlasy ze strany domácí a zahraniční muzeologické obce oba hlavní představitelé často necítili dostatečnou podporu od vedení FF UK a v některých případech ani ze strany NM.⁴⁹ Sestupná tendence se prohlubovala i díky přece jen slábnoucí iniciativě zdravotně indisponovaného Neustupného, jehož vůdčí roli a kompetence se snažil na přelomu 70. a 80. let postupně

převzít Josef Beneš. Krize otevřeně propukla až po úmrtí vedoucího Střediska v srpnu 1981. Nejprve se nerealizovala výuka v následujícím zimním semestru a po jeho ukončení se tehdejší hlavní představitel Beneš zprostředkovatelsky dověděl, že děkanát považuje tuto učební jednotku za zrušenou. Nepříliš důstojný konec byl odůvodněn přijetím nového statutu UK, který měl dosavadnímu způsobu participace na vysokoškolské výuce zabránit.⁵⁰ Přestože se podařilo některé kurzy realizovat ještě v letním semestru 1982, řadě participantů již nebyla jejich edukační aktivita proplacena s odůvodněním, že nebyla vůbec naplánována (pedagogové dostali na výběr, zda chtějí obdržet čestné uznání či si odpracované hodiny vzít jako socialistický závazek). S dalším působením Střediska v dosavadní formě se již nepočítalo. Pomocnou ruku nakonec, přes dřívější jednání o včlenění pod katedru teorie kultury, podali etnografové, jmenovitě Antonín Robek (1931–2008). Od školního roku 1982/83 pak byla výuka muzeologie na FF UK řízena katedrou etnografie a folkloristiky,⁵¹ čímž došlo k přechodu od přece jen do určité míry politicky vlašnějšího vedení k přísnější stranické kontrole. Zároveň však došlo ke ztrátě autonomního postavení oboru v rámci fakulty a postupnému zpřetrhání vazeb na řadu v muzeologickém školení doposud kooperujících akademických disciplín.

Po necelých patnácti letech tak skončila intenzivní snaha o institucionalizaci muzeologie v pražském akademickém prostředí. Jejím specifikem byla širší záběr výukového programu vycházející z teoretické koncepce Jiřího Neustupného, který zahrnoval řadu oborů zastoupených v muzeích tak jako i speciálních kurzů pro muzejní pracovníky. Výsledkem bylo, že muzeologického vzdělání dosáhla relativně početná skupina osob, jejíž podstatná část takto získané poznatky aplikovala ve své profesi a udržovala tak teoretické myšlení v muzejní praxi. Tento přístup k muzejnímu fenoménu je ostatně stejně jako před padesáti lety, kdy bylo Středisko založeno, aktuální a potřebný i v dnešní době.

44 Z propagačních příspěvků Střediska viz např. NEUSTUPNÝ, Jiří. *Un centre de formation muséologique a Prague/A museological training center in Prague. Nouvelles de l'ICOM/ICOM News*, 1968, roč. 21, s. 28–56; BENEŠ, Josef. *Stredisko pre vyučovanie muzeológie v Prahe. Múzeum*, 1968, roč. 13, č. 4, s. 272–273; *Muzeológuskepző központja Prágai egyetemen. Muzeumi közlemények*, 1968, roč. 10, č. 2, s. 86–87.

45 Např. v roce 1975 Neustupný posuzoval expoziční plán muzea v Jilovém u Prahy. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 5 (Agenda 1974–1975), složka C 1 – Vyjádření k programu činnosti expoziční.

46 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museology as an academic discipline. Museological Working Papers*, 1980, č. 1, s. 28–30. Kromě monografie *Museum and research a zmíněného článku Neustupný světovou veřejnost se svým pojetím muzeologie také v článku What is museology? Museums Journal*, 1971, roč. 71, č. 2, s. 67–68.

47 V roce 1978 Neustupný zmiňuje, že za něj ministerstvo kultury již nebude platit poplatky a nebude tak moci být nadále členem výboru. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka Agenda 1978 – Dopis J. Neustupného řediteli NM Adolfu Čejchanovi ze dne 21. 9. 1978.

48 V tomto směru se o činnost Střediska zajímaly osoby ze SSSR, Jugoslávie, NDR, Velké Británie, Finska či Nizozemí. ANM, fond Středisko pro výuku muzeologie (částečně zprac.), kart. č. 5 (Agenda 1974–1975), složka A II – styk s FF UK, děkanát – Zpráva o činnosti za školní rok 1973/1974 ze dne 28. 6. 1974.

Použité zdroje

- ANM, fond *Středisko pro výuku muzeologie* (částečně zprac.).
- BENEŠ, Josef. *Muzeum a sbírky*. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1977. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 1.
- BENEŠ, Josef. *Muzeum a výchova*. Praha: Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1980. Muzejní práce – problémy sbírkové evidence, sv. 2.
- BENEŠ, Josef. *Muzejní prezentace*. Praha: Národní muzeum, 1981. Muzejní práce, sv. 19.
- BENEŠ, Josef. O vztahu obecné muzeologie k muzeologiím speciálním. *Časopis Národního muzea – vědy společenské*, 1965, roč. 134, č. 2, s. 111–114.
- BENEŠ, Josef. Stredisko pre vyučovanie muzeológie v Prahe. *Múzeum*, 1968, roč. 13, č. 4, s. 272–273.
- BENEŠ, Josef. Muzeológuskepző központ a Prágai egyiptenben. *Muzeumi közlemények*, 1968, roč. 10, č. 2, s. 86–87.
- BENEŠ, Josef. Středisko pro výuku muzeologie Univerzity Karlovy. *Časopis Národního muzea – Historické muzeum*, 1971, roč. 140, č. 1–4, s. 60–62.
- BENEŠ, Josef, SKLENÁŘ, Karel, ŠTOVÍČEK, Jan a kol. *Bibliografie muzeologických prací Jiřího Neustupného*. Středisko pro výuku muzeologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy při Národním muzeu v Praze. Praha 1975.
- ČERMÁK, Kliment. *Výchova v muzeologii. Věstník československých museí a spolků archaeologických*, 1901, roč. 4, č. 12, s. 173–176.
- DENKSTEIN, Vladimír. K výchově muzejních pracovníků: Z jednání VII, generální konference mezinárodní muzejní organizace ICOM. *MVP*, 1966, roč. 4, č. 1, s. 1–8.
- DOUŠA, Pavel. *Ústřední muzeologický kabinet 1955–1989. Muzeum: muzejní a vlastivědná práce*, 2011, roč. 49, č. 1, s. 3–14.
- Jednotná soustava vzdělávání osvětových pracovníků*. Praha: Orbis, 1962. Knižnice osvětových aktualit.
- KIRSCH, Otakar, JAGOŠOVÁ, Lucie. *Vývoj Lektorátu muzejnictví 1922–1951. Devadesát let od počátků univerzitního vzdělávání muzejníků v českých zemích. Muzeum: muzejní a vlastivědná práce*, 2013, roč. 51, č. 1, s. 3–16.
- LEISCHING, Julius. *Museumskurse. Museumskunde*, 1905, roč. 1, č. 2, s. 91–96.
- LORENTE, Jesús Pedro. The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology. *Museum management and curatorship*. 2012, roč. 27, č. 3, s. 237–252 [cit. 2. 5. 2017].
- MENSCH, Peter van. *Museologie – Wissenschaft für Museen*. In: WALZ, Markus. (ed.). *Handbuch Museum. Geschichte – Aufgaben – Perspektiven*. Stuttgart: J. B. Metzler, 2016, s. 370–374.
- Museologica Brunensia*, 2016, roč. 5, č. 2. In: *Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/136256?locale-attribute=cs>.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. K univerzitní výuce muzeologie (Z diskuse na symposiu muzeologické katedry v Brně). *MVP*, 1965, roč. 3, č. 2, s. 91–93.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Muzeum a věda*. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. Muzejní práce 13.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museum and research*. Praha: Kabinet muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu v Praze, 1968. *Museum work* 13.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museology as an academic discipline. Museological Working Papers*, 1980, č. 1, s. 28–30.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního muzejnictví: příspěvky k obecné a speciální muzeologii*. Praha: Orbis, 1950.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Středisko pro výuku muzeologie 1967–1972. Časopis Národního muzea – Historické muzeum*, 1973, roč. 142, č. 1–4, s. 117–122.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Teorie, ne návod k praxi*. In: STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav (ed.). *Sborník materiálů prvního muzeologického symposia*. Brno: Moravské muzeum, 1966, s. 18–19, 33–34.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Un centre de formation muséologique a Prague/A museologi-*

49 Předmětem kritiky bylo kromě celkového nezájmu vedení především nedostatečné vybavení (zaměstnanci neměli k dispozici žádnou vlastní pracovnu) a personální politika (dlouhodobě neobsazen zůstal jeden třetinový úvazek a docházelo k častým změnám na pozici tajemníka). ANM, fond *Středisko pro výuku muzeologie* (částečně zprac.), kart. č. 2 (Personálie, dohody o pracovní činnosti 1967–1976), složka *Personalialia – Vyjádření k vlastní práci a organizaci ze dne 2. května 1972* (vypracoval J. Neustupný).

50 ANM, fond *Středisko pro výuku muzeologie* (částečně zprac.), kart. č. 6 (Agenda 1976–1982), složka *Agenda 1982 – Dopis Ředitele NM Adolfa Čejchana děkanovi FF MU Václavu Rábovi z 5. března 1982*.

51 *Ibidem* – Dopis Antonína Robka Josefu Benešovi ze dne 29. března 1982.

- cal training center in Prague. *Nouvelles de l'ICOM/ICOM News*, 1968, roč. 21, s. 28–56.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Výchova v muzeologii. *MVP*, 1966, roč. 4, č. 3, s. 158–163.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. Výuka vědního oboru muzeologie. *MVP*, 1973, roč. 11, č. 3, s. 135–146.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. What is museology? *Museums Journal*, 1971, roč. 71, č. 2, s. 67–68.
- PUBAL, Václav. Muzejnictví v jubilejním roce. *MVP*, 1965, roč. 3, č. 2, s. 65–67.
- SCHNEIDER, Evžen. Specifické vzdělávání muzejních pracovníků a jeho usoustavnění v ČSR. *Muzeologické sešity – Supplementum*, 1985, č. 3, s. 85–126.
- STRÁNSKÝ Zbyněk Z. *Brno: education in museology: on the 10. anniversary of the foundation of the museological department of the Philos. fac. of the J. E. Purkyně University in Brno*. Brno: J. E. Purkyně University, 1974.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav. Poměr obecné a speciální muzeologie. *Časopis Moravského musea - vědy společenské*, 1968/69, roč. 53/54, s. 207–252.
- ŠPĚT, Jiří. *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR (1945–1985)*. Praha: Národní muzeum, 1988.
- Zákon č. 19 Sb. ze dne 16. března 1966 o vysokých školách. In *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2017-10-02]. Dostupný z [www: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-19>](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-19).